

Фельцан І. Ю.,
здобувач кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК АДВОКАТУРИ НА ЗАКАРПАТТІ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ (ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF ADVOCACY IN ZAKARPATTYA FROM THE EARLIEST TIMES TO THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY (HISTORICO-LEGAL ASPECTS)

У статті досліджується зародження та розвиток адвокатури на Закарпатті від найдавніших часів до першої половини ХІХ століття. У рамках угорської та австрійської правових традицій виокремлено етапи зародження професійної адвокатури на Закарпатті у ХV столітті та її професійного становлення в період до першої половини ХІХ століття.

Ключові слова: адвокатура, історія адвокатури, Закарпаття, адвокатура Закарпаття, адвокатура Угорщини.

В статье исследуется зарождение и развитие адвокатуры на Закарпатье с древнейших времен до первой половины ХІХ века. В рамках венгерской и австрийской правовых традиций выделены этапы зарождения профессиональной адвокатуры на Закарпатье в ХV веке и ее профессионального становления в период до первой половины ХІХ века.

Ключевые слова: адвокатура, история адвокатуры, Закарпатье, адвокатура Закарпатья, адвокатура Венгрии.

The origin and development of advocacy in Zakarpattya from the earliest times to the first half of the 19th century have been examined in the article. The inception stages of the professional advocacy in Zakarpattya in the 15th century have been distinguished in the article as well as its professional becoming within the framework of the Hungarian and Austrian legal traditions in the period until the first half of the 19th century.

Key words: advocacy, history of advocacy, Zakarpattya, advocacy of Zakarpattya, advocacy of Hungary.

Постановка проблеми. У процесах історичного розвитку вітчизняної адвокатури особлива роль відводиться питанням про її походження, без дослідження яких просто неможливо в повній мірі зрозуміти сучасний стан української адвокатури та здійснювати її подальше реформування. У даному контексті на додаткову увагу заслуговують питання про становлення адвокатури на Закарпатті, яке вимушено тривалий історичний час перебувало в складі іноземних держав, що зумовило відмінності в процесах розвитку інституту адвокатури на Закарпатті в порівнянні з розвитком адвокатури на інших українських землях. Але ці питання залишаються малодослідженими, що особливо підтверджує аналіз публікацій за даною темою статті. Так, тільки побіжно порушеної нами тематики стосуються роботи таких дослідників як П. Керецман, Р. Манік, Т. Габріш, А. Швецова, Н. Роман, А. Чизмадія, Ю.Чотарі, І. Штіпта та ін. [1–6]. Тому метою статті є аналіз процесів зародження та розвитку інституту адвокатури на Закарпатті від найдавніших часів до першої половини ХІХ століття. Основними завданнями ставимо перед собою: проаналізувати правову основу розвитку адвокатури в Угорщині (і на Закарпатті); та на основі проведеного аналізу встановити етапи зародження професійної адвокатури на Закарпатті, а також завершення її професійного становлення.

Основні результати дослідження. Видатний історик М. Грушевський припускав, що у ІХ ст. Закарпаття було у залежності від Велико-Моравської держави, а у Х ст. залежало від Київської Русі. Тільки всередині ХІ ст. територія на південь від Кар-

пат (у межах сучасної Закарпатської області) потрапила під контроль Угорщини [7, с. 224]. Вказане зумовило наступний правовий розвиток Закарпаття, який відбувався на основі угорського законодавства. Аналіз його щодо розвитку адвокатури є основою для нашого дослідження.

7 листопада 1687 р. Державні збори Угорщини визнали право на володіння угорською короною за чоловічою лінією Габсбургів та відмовились від «права на спротив» – привілею феодалів Угорщини, що існував з 1222 р., а після 1690 р. представники династії Габсбургів стали королями Угорщини та князями Трансільванії [8, с. 131, 132]. Однак правова система Угорщини розвивалась автономно від Австрії.

Щодо ролі угорської правової традиції для тодішнього Закарпаття, то вона полягала в тому, що у ХІІІ ст. Закарпаття знаходилося у сфері дії норм «Золотої були» 1222 р., виданої королем Андрашем ІІ. Яка, як зазначає Н. Роман, стала «аналогом» Великої хартії вольностей в Англії. Ця ж дослідниця підкреслює, що позитивні для свого часу угорські правові здобутки поєднувалися зі значними обмеженнями для українського населення, які випливали з найбільш слабкого соціального становища Закарпаття порівняно з іншими регіонами [3, с. 54]. Іншим важливим документом був звід середньовічного угорського звичаїв славного Угорського королівства і приєднаних земель у трьох частинах» («Трипартигум»), який у 1498 р. склав представник нижчого дворянства, дипломований юрист Іштван Вербеці, а в 1514 р.

його затвердив угорський король Владислав, але офіційно документ так і не став законом.

Однак «Трипартитум» із кінця XV до кінця XIX століття був основним джерелом права в Угорщині [9, с. 37]. Згідно з його положеннями всі піддані Угорщини, крім дворян, священників та жителів вільних міст, були визнані кріпаками. У такий спосіб відбулося закріпачення селян [3, с. 29]. Закон про скасування кріпосного права був схвалений Державним зібранням Угорщини 18 березня 1848 р.

Загалом потрібно відмітити, що кожному з історичних періодів юридичного розвитку суспільства відповідає той чи інший рівень зрілості правової системи. Звичайно, що та форма адвокатури, яка відома сьогодні, не існувала і не могла існувати в досліджуваній нами час.

У цілому становленню судового представництва більше сприяв порядок розгляду цивільних справ, де особиста участь сторін зазвичай не була обов'язковою, що не могло аналогічно відноситись до кримінальних справ. Дослідники Т. Габріш та А. Швецова зазначають, що середньовічні адвокати в Угорщині представляли інтереси довірительів не тільки в судах, а і в інших адміністративних органах [2, с. 121]. Процесуальному праву уже в XIII ст. була відома функція судового представництва сторін через прокуратора (прокуратор) у тих судових справах, де особиста присутність сторін не була обов'язковою [6, с. 250]. Також діяли такі представники, як прокатор (прокатор), prolocutor (пролокатор), conlocutor (конлокатор), plenipotentarius (плєніпотенціаріус) [2, с. 120, 121]. Усе це зумовлює необхідність приділити додаткову увагу даним поняттям.

Дослідники історії словацької адвокатури Р. Манік та П. Керецман зазначають, що термін «прокатор» був архаїзмом, що використовувався до 1848 р. як синонім до терміна «прокуратор» [1, с. 38]. У середньовічній Угорщині адвокатом (прокуратором) могла бути будь-яка особа, яка мала навички представницької діяльності. Адвокат від плєніпотенціаріуса відрізнявся тим, що приймав присягу та був завжди уповноваженим у конкретно визначеній справі довірителья, або в питаннях, які були тісно пов'язані з довіреною справою [6, с. 251]. Жодних кваліфікаційних вимог до конлокаторів та пролокаторів не передбачалось [1, с. 38]. Сам розвиток вищої юридичної освіти в Угорщині бере початок з 1367 р., коли було засновано університет у м. Печ, а з 1395 р. юриспруденція вивчалась і в університеті Старої Буди, і в Academia Istropolitana в м. Пожон, але у XIV – XV ст. вища юридична освіта в Угорщині тільки зароджувалась [4, с. 99]. У суді конлокатори та пролокатори знаходились разом зі сторонами справи, де допомагали їм висвітлити зміст спору. Такий вид представництва свідчить, що в Угорщині він був запозичений з Німеччини, де діяв інститут Fürsprecher (речника). Згаданий вище плєніпотенціаріус був представником із повними повноваженнями, який приймав участь у тих цивільних справах, де сторони не були зобов'язані особисто з'явитися в суд. Його послугами не могли користуватись знатні

вельможі, особи з неповною дієздатністю (неповнолітні, особи, що перебували під опікою та піклуванням), адже результати його представницьких дій у суді мали безвідкличний характер для довірителья [6, с. 251]. Тому на його діяльність не поширювався інститут revocatio advocacionis (відміна слова адвоката), про порядок застосування якого йшлося у статтях 79-81 другої частини «Трипартитума» [10].

Загалом тодішні угорські правові норми про організацію адвокатури можна умовно розподілити на дві групи, де до першої слід віднести ті, що стосувались загальних умов діяльності адвокатів, а у другу групу можемо об'єднати правила про такі ключові питання для інституту адвокатури, як довіреність адвоката, його присяга, винагорода за представницьку діяльність.

Так, у першій групі за хронологічним критерієм слід згадати про розділення в Угорщині діяльності релігійних і світських юристів, яке відбулося у 1405 р., що стало першим кроком, з яким в угорській науковій літературі пов'язують фактичне зародження інституту адвокатури [11, с. 18, 19]. Важливі норми містив також закон № 14 від 1471 р., в якому вперше, хоч і як синонім до поняття «прокуратор», але наводилось поняття «адвокат». Крім цього, вказаний закон заборонив суддям і засідателям виступати в ролі адвокатів. Судові рішення сторони могли оскаржити в короля. Визнання скарги безпідставною було достатнім для притягнення до відповідальності скаржника [12]. Король також мав власного адвоката, який у XIII ст. носив латинську назву «director et procurator causarum suae maiestatis», а в XVI ст. «fiscalis sacrae coronae et director causarum suae maiestatis» [1, с. 37].

Закон № 7 від 1486 р. встановлював відповідальність сторін за затягування судового провадження шляхом надання суду недійсних відомостей про своє перебування на військовій чи іншій службі. Але наголошувалось, що за вказані дії довірителья покараним міг бути його адвокат [13]. Загальна кількість справ, в яких адвокат одночасно міг виступати довіреною особою, була визначена законом № 69 від 1486 р. Дане обмеження мало на меті не допускати прийняття адвокатами великої кількості доручень, що ставало причиною неналежного їх виконання. Тому встановлювалось, що одночасно адвокат міг бути довіреною особою в 14 справах [14]. Норми закону № 51 від 1492 р. надавали право адвокату відкликати позов до прийняття рішення в справі. Заяви про відновлення судового провадження сторона могла подати в будь-який час, але це не зупиняло виконання рішення суду. Стороні спору, в розпорядженні якої були важливі докази щодо предмету позову, де судові рішення було прийняте в її відсутності, гарантувалось право його оскаржити, що призупиняло виконання судового рішення [15]. Закон № 98 від 1492 р. вперше надав жінкам право користуватись послугами адвоката, але мова йшла про жінок, які належали до нижчого та вищого дворянства [16]. За загальним правилом, якщо жінка перебувала в шлюбі, то в суд за її справами викликався її чоловік. Але закон № 14 від 1500 р. встановив,

що в справах, які стосувались майна неповнолітніх дітей жінки, яким вона тимчасово розпоряджалась, у судове засідання запрошувалась жінка, де її мав представляти адвокат. Вказане відносилось і до вдів [17]. Норми закону № 61 від 1655 р. передбачали можливість виключення депутата-адвоката з парламенту, якщо через свою професійну діяльність він пропускав засідання парламенту та неналежно виконував депутатські повноваження [18]. Закон № 38 від 1723 р. містив норми щодо недопущення адвокатами затягування розгляду справ, про що їх зобов'язували зазначати у своїх присягах [19]. До 1769 р. особа, яка хотіла займатись в Угорщині адвокатською діяльністю, мала мати відповідні правові навички, але ніде їх не підтверджувала. Тільки у 1769 р. за рекомендацією Курії (вища судова установа в Угорщині – І.Ф.) було видано розпорядження Марії Терезії, яким майбутніх адвокатів зобов'язали складати адвокатський іспит, що передбачав теоретичну і практичну частини [6, с. 253]. Додаткові вимоги щодо діяльності адвокатів у вексельних процесах встановлював закон № 15 від 1840 р. Він передбачав, що для участі у вексельному процесі адвокат мав скласти додатковий іспит із вексельного права [11, с. 114].

Що ж до довіреності адвоката, то спочатку сторони інформували суд про вибір свого представника особисто. У подальшому довіреність мала бути оформлена письмово та належно посвідчена. Закон № 14 від 1504 р. визначав, що довіреність є чинною протягом одного року. Але довіреності, видані правотарям (адвокатам), що перебували закордоном у відрядженнях або на навчанні, зберігали чинність до їх повернення (20). Надалі закон номер 17 від 1578 р. підтвердив, що строк чинності довіреності становить один рік, за виключенням довіреностей тих осіб, що перебувають закордоном у відрядженнях чи на навчанні [21]. Про що також зазначалось у законі № 35 від 1723 р., який окремо визначив, що чинність такої довіреності, яка була видана для конкретної справи, зберігалась до вирішення порушеного в ній питання. Якщо ж адвокат у суді діяв без письмової довіреності, то його дії для довірителя не мали жодного юридичного значення, а на такого адвоката накладався штраф у розмірі 25 марок [22]. У законі № 36 від 1723 р. йшлося про необхідність зазначення довірителем усіх імен представників, які мали право виступати від його імені [23]. Закон № 28 від 1764 р. надав право також піджупанам посвідчувати адвокатські довіреності та довіреності для інших представників [24].

Щодо присяги адвоката, то про неї згадувалось уже у законі № 17 від 1481 р. [25]. Надалі закон № 27 від 1567 р. зобов'язував адвокатів присягати в тому, що не будуть захищати несправедливість, а також ті інтереси, які могли б нашкодити країні. Також адвокатам заборонялось співпрацювати з протилежною стороною в справі. За порушення присяги адвокат міг втратити усе майно, або бути позбавленим волі пожиттєво. Присягу адвокати складали перед судами та іншими визначеними установами, про що отримували підтвердження, яке мали пред'явити в суді

за першою вимогою [26]. Однак уже закон № 34 від 1574 р. відмінив умову щодо складення присяги [27]. Обов'язковою вона стала з 1695 р. За її порушення передбачалась відповідальність у формі пожиттєвої заборони бути адвокатом [1, с. 47]. Питання про вартість юридичних послуг визначав закон № 95 від 1492 р. [28], а надалі його норми доповнював закон № 74 від 1609 р. [29].

Загалом проведений нами аналіз розвитку норм про діяльність адвокатури в Угорщині (і на Закарпатті) дозволяє звернути увагу на те, що вказані норми були розпорошені в різних нормативних актах, а профільного закону з даного питання не існувало. Хоча законодавцем певна робота в даному напрямку уже проводилась. Так, історично важливим документом, який не був законом, а мав статус розпорядження Курії, була Інструкція про адвокатів (Instruccio pre advokatis) від 27.03.1804 р. За словами П. Керецмана та Р. Маніка, вона включала чотири частини, які містили 27 параграфів. У її тексті терміни «адвокат», «прокуратор» та «правотар» вживались як синоніми. Перелік вимог до майбутніх адвокатів включав юридичну освіту, бездоганну репутацію, дворічний стаж (здобутий в адвоката, у нотаріуса, або у суді), а також кандидат мав надати позитивні рекомендації з місця роботи. Адвокатський іспит включав усну та письмову частини, а в склад екзаменаційної комісії входили судді. Після прийняття присяги адвокат мав звернутись до голови відповідного суду для запису в реєстр, де зазначалось його ім'я та місце проживання. Адвокати мали діяти добросовісно та згідно з прийнятою присягою. Передбачався для них і обов'язок безкоштовного представлення бідних та душевно хворих. Можливим було призначення адвоката судом. Заходи дисциплінарної відповідальності передбачали: а) зауваження судді; б) оголошення догани на зборах суддів у присутності інших адвокатів; в) вилучення адвоката із судового засідання; г) вилучення адвоката з реєстру адвокатів; д) осуд діяльності адвоката на засіданні Королівської комісії; е) пожиттєве позбавлення волі, що застосовувалось за змову з протилежною стороною з урахуванням положень закону № 27 від 1567 р. [1, с. 61, 62, 63, 64].

Отож, Інструкція про адвокатів від 1804 р. хоч і не була законом, але стала одним з перших кроків для подальшого прийняття угорського профільного закону про адвокатуру. Згідно з її нормами адвокатура в Угорщині (і на Закарпатті) діяла до 01.01.1853 р. Звертає на себе увагу і те, що хоч фактично на початок XIX ст. було завершено процес формування професійної адвокатури, однак вона в наступні півстоліття продовжувала характеризуватись відсутністю ознак самоврядності, а тому ще не була організованою професійною корпорацією.

Щодо ж до персоніфікованої характеристики адвокатури на Закарпатті, то з об'єктивних причин дана інформація досить обмежена. Адже мова йде про далекі історичні часи, де судові органи, які вели реєстри адвокатів за іменем та місцем їх проживання, самі зазнавали частих перебудов. Тому інфор-

мація про адвокатів, що діяли на Закарпатті, міститься тільки в окремих відомостях про діяльність тих чи інших судових установ, а також в поодиноких особових фондах адвокатів. Нам вдалося з'ясувати, що у 1852 р. у судових округах комітатських судів в Ужгороді, Берегові та Мараморош-Сігеті, що діля на території тодішнього Закарпаття, проживало відповідно 9, 20 та 10 адвокатів. Серед яких в Ужгороді працювали Ком'яті Стефан, Полані Артур; у Берегові Макк Антон, Пакк Альберт; у Мукачеві Ясой Антон; у Косині Блокшай Артур; у Мараморош-Сігеті Фабіан Йоханн, Коваші Габріель, Севке Йоханн, Вароді Габріель; у Хусті Хернет Людвіг; у Міжгір'ї Марошшан Людвіг; у Тячеві Фехерварі Йоханн [30, арк. 5, 6]. Більш інформативними є матеріали сімейного фонду адвокатів Ружаків у Державному архіві Закарпатської області. Фонд містить цінні матеріали про період XVII – XIX століть на Закарпатті. Як зазначає Ю. Чотарі, Ружаки були родом з Імстичева (село в Іршавському районі Закарпатської області – І.Ф.), які в основному жили у Мукачеві, де й брали активну участь у тогочасному суспільному житті. Завдяки сімейним зв'язкам вони займали важливі державні посади, в тому числі і у сфері юриспруденції. Члени родини ставали переважно адвокатами та судьями. Найбільше матеріалів наявно з

початку XIX ст., коли Лайош Ружак був офіцером, що брав участь у революції 1848–1849р. в Угорщині, Карл Ружак (1787–1846 рр.[31,арк. 1; 32, арк.1]) – адвокатом [5, с. 213], який здійснював адвокатську діяльність у кінці XVIII – першій третині XIX ст.

Висновки. Враховуючи зазначене, доходимо до наступного. У середньовічному угорському праві найближчою до адвокатської діяльності була представницька функція прокуратора (прокатора). Також слід зазначити, що в XV ст. в Угорщині (і на Закарпатті) для прокуратора (прокатора) заступництво стало професією. Адже такий представник приймав присягу, за свою діяльність ніс відповідальність, а його послуги стали оплатними, тобто йдеться фактично про адвоката в сучасному його розумінні.

Таким чином, можна стверджувати, що зародження професійної адвокатури на Закарпатті відбулось у рамках загальноугорської правової традиції у XV ст., але це жодним чином не свідчить про організаційне оформлення адвокатури. Адже тільки на початок XIX ст. процес формування професійної адвокатури був практично завершений. Однак протягом першої половини XIX ст. в Угорщині (і на Закарпатті) адвокатура продовжувала характеризуватись відсутністю ознак самоврядності, а тому ще не була організованою професійною корпорацією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kerecman P., Manik R. História advokácie na Slovensku. Bratislava, EuroKódex, 2011. 656 s.
2. Švecová Adriana, Gábris Tomaš. Dejiny štatú, spravy a sudníctva na Slovensku. Plzen, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 266 s.
3. Роман Н.М. Правове становище Закарпаття в складі Австро-Угорщини (1867–1918 роки): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Ужгород, 2016. 218 с.
4. Чизмадиа А. Развитие юридического образования в Венгрии. Правоведение. 1972. № 3. С. 99–103.
5. Csátary G. A Ruzsák-levéltár iratai (1646 – XIX. sz.). Acta Academiae Beregsasiensis. 2015. T. 14. C. 213–235.
6. Stipta István. Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918. [z maď. prel. Štenpien Erik]. Košice: Nica, 2004. 270 s.
7. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. Нью-Йорк: «Книгоспілка», 1954. Т.1: До початку XI віка. 648 с.
8. Исламов Т.М., Пушкаш А.И., Шушарин В.П. Краткая история Венгрии. М.: Наука, 1991. 606 с.
9. Собрание конституционных актов: в 5-ти вып. М: издание В.М. Саблина, 1905-1906. Вып. 2: Конституции: Австрии, Австро-Венгрии, Венгрии, Англии, Соединенных Штатов. 1905. 80 с.
10. Tripartitum [autor prekladu a úvodných částí] Erik Štenpien [Štefan Werböczy]. Bratislava: EuroKódex, 2008. 320 s.
11. Zlinszky J. Az ügyvedseg kialakulása Magyarországon es története Fejér megyében. Fejér Megyei Történeti Evkönyv. Szekesfehervár, 1974 . O.18,19, 114.
12. 1471. évi XIV. törvénycikk a bírák a pereket bírálják el és meghatalmazottakul vagy ügyvédkül ne perlekedjenek; az ellenök emelt panaszt a király vizsgálja meg, s a bünösök bünho'djenek. URL: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=47100014.TV&targetdate=&printTitle=&referer=1000ev> (дата звернення: 22.06.2018 р.).
13. 1486. évi VII. törvénycikk hogy mely személyeknek és miképen adhatók halasztások? És azok büntetéséről a kik azokat családul eszközlik ki. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=48600007.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D4> (дата звернення: 22.06.2018 р.).
14. 1486. évi LXIX. törvénycikk egy ügyvéd legfölebb tizennégy személy ügyeit védelmezze. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=48600069.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D5> (дата звернення: 22.06.2018 р.).
15. 1492. évi LI. törvénycikk a perujításról, az ügyvédző visszavonásáról és az eltiltásról. És hogy miképen kell ezekre nézve eljárni. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=49200051.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D5> (дата звернення: 22.06.2018 р.).
16. 1492. évi XCVII. törvénycikk a nemes asszonyok a káptalannak vagy conventnek két bizonyosága előtt ügyvédet vallhatnak. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=49200097.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D5> (дата звернення: 22.06.2018 р.).
17. 1500. évi XIV. törvénycikk az asszonyok abban az esetben hivandók perbe, a mikor a hatalmaskodások, a melyek miatt perbe hivandók, az öket illető fekvőjóságokban történtek és a midőn gyermekeik fölött gyámnői tisztet viselnek, különben nem; hanem helyettük férjeiket kell hívni. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=50000014.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D6> (дата звернення: 22.06.2018 р.).
18. 1655. évi LXI. törvénycikk kijelentik, hogy a rendek közül ügyködő ügyvédek az országgyűlésben való ülésből el kell tiltani. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=65500061.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D21> (дата звернення: 22.06.2018 р.).

19. 1723. évi XXXVIII. törvénycikk az ügyvédekről. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=72300038.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D24> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

20. 1504. évi XIV. törvénycikk azoknak az ügyvédvalló levelei, kik tanulás, utazás és szolgálat czéljából az országon kívül tartózkodnak, visszatértökig megtartják erejüket. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=50400014.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D6> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

21. 1578. évi XVII. törvénycikk a szentszéki ügyvédvalló levelek egy évig tartanak. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=57800017.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D14> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

22. 1723. évi XXV. törvénycikk a királyi ítélő tábláról s annak állandóságáról. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=72300025.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D24> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

23. 1723. évi XXXVI. törvénycikk az ügyvédvallások kiállításának módjáról. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=72300036.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D24> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

24. 1764/65. évi XXVIII. törvénycikk a teljhatalmazott és az ügyvéd rendeléséről. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=76400028.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D25> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

25. 1481. évi XVII. törvénycikk az egyházi bírák ne általános idézéseket és megintéseket adjanak ki, hanem olyanokat, a melyekben az idézendők megvannak nevezve és az ügy meg van jelölve. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=48100017.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D4> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

26. 1567. évi XXVII. törvénycikk az ügyvédek esküt tegyenek. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=56700027.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D13> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

27. 1574. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédeknek a patvarkodási eskü alól való fölmentése. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=57400034.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D13> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

28. 1492. évi XCV. törvénycikk a káptalanokban és conventekben kelt levelek dija. A hiteles bizonyságok utazásairól és a káptalanokban meg conventekben letett pénzekről. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=49200095.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D5> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

29. 1609. évi LXXIV. törvénycikk a levelek kiváltásáról a káptalanokban . URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=60900074.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D17> (дата звернення: 22.06.2018 p.).

30. Списки адвокатів, що мали дозвіл на здійснення адвокатської діяльності та тих, яким було заборонено займатись адвокатською діяльністю. ДАЗО (Держ. архів Закарпатської області). Ф. 1217. Оп. 1. Спр. 14. На 8 арк.

31. Паспорт виданий піджупаном Бережської жупи адвокату Ружак Карлу для виїзду закордон в Польщу. ДАЗО. Ф. 776. Оп. 1. Спр. 383. На 1 арк.

32. Квитанції сім'ї Ружак в м. Мункач про виплату коштів у зв'язку з хворобою та смертю поміщика Ружак Карла. ДАЗО. Ф. 776. Оп. 1. Спр. 442. На 15 арк.